

обл.). — 1993. — 11 верес.

Архів: ЛНБ. ВР. — ф. 11, спр. 968, лист від 9. XI. 1877; ф. 11, спр. 969; ф. 11, спр. 4152.

*М. М. Романюк,
М. М. Трегуб.*

ГРУШЕВСЬКА Катерина Михайлівна (крипт. — К. Г.; 21.06.1900, Львів — 30.03.1943, Темлаг) — етнолог, соціолог, фольклорист, перекладач.

Н. в сім'ї видатного укр. вченого-історика, академіка ВУАН (з 1923) та АН СРСР (з 1929) М. С. Грушевського і Анни Марії Сильвестрівни Вояківської — педагога, перекладача, громад. діячки. Представниця відомої у 18 ст. духовної родини Грушів, єдина дитина Михайла Сергійовича і Марії Сильвестрівни Грушевських.

Поч. освіту через вроджене захворювання (туберкульоз) здобувала вдома, під керівництвом батька і матері. Її домашня освіта не поступалася будь-якій елітарній: вона вільно володіла франц., англ., нім., італ., польс. мовами, мала неординарні здібності до ма-

лювання і неабияку працьовитість, багато читала, цікавилася історією, літературою, нар. Творчістю.

Навч. (1917—18 як вільний слухач) на юрид. ф-ті Київ. нар. укр. ун-ту. З 1918 побачили світ її перші наук. публікації в "Літературно-науковому віснику", вона стала членом київ. т-ва "Просвіта".

Під час еміграції родини Грушевських за кордон (1919—24) Г. навч. у Женевському ун-ті (осінь 1919—весна 1920), студуючи держ. право та сусп. економіку; допомагала батькові у заснуванні Укр. соціологічного ін-ту, була секретарем цієї установи і як аспірантка відвідувала заняття семінару з питань первісної культури; була членом "Віденського комітету помочі голодним України" (створений 1921), відповідаючи за листування з київ. та львів. філіями та своєчасне відправлення посилок; брала найактивнішу участь у перекладі, редагуванні, підготовці до друку книг М. С. Грушевського "Коротка історія України", "Антологія української літератури" (франц. мовою) та "Початки громадянства (Генетична соціологія)" (укр. мовою). Вчителем, наставником і наук. керівником Г. був батько. Результатом її наук. занять була перша самостійна етнографічна праця "Примітивні оповідання, казки і байки Африки й Америки" (Київ; Відень, 1923).

Після повернення на батьківщину (1924) Г. стала штатним співробітником Культурно-істор.

комісії та Комісії істор. пісенності при н.-д. кафедрі історії України ВУАН, а з 1925 очолила роботу Кабінету примітивної культури УАН. Продовженням студій в галузі вивчення творчості первісних народів була книга "З примітивної культури: розвідки і доповіді Катерини Грушевської" (1924). 1925—27 — роки найбільшого її творчого піднесення. Керівництво "екскурсійною етнографічною роботою", інтенсивне наук. листування, рецензування зарубіжних видань для журн. "Україна", викладання короткого курсу методології збирання етнографічного матеріалу та проведення (спільно з М. С. Грушевським та Ф. Я. Савченком) занять, присвячених "мисленню примітивного людства", на семінарі при н.-д. кафедрі історії України — неповний перелік навантажень Г. того часу. Протягом 1926—27 вона брала участь у дослідженні таких тем: "Огонь — його роля в економічному і соціальному побуті", "Народний сонник", "Вживання голого тіла як магичного засобу в жіночій господарстві", "Українське старецтво як професійний носій української пісні". Результати дослідницької і збиральницької роботи оприлюднювалися на шпальтах "України" та наук. щорічника "Первісне громадянство та його пережитки на Україні" (1926—29, редактор — Г.). На сторінках журналу надруковано 16 її рецензій на українські та зарубіжні видання, 3 програми-питальники та 15 наукових розвідок: "Дума про пригоду на морі Поповича. Причинок до дослід-

ження звичаїв, зв'язаних з подорожуванням" (1926, вип. 1), "До соціології старцтва" (1926, вип. 3), "З примітивного господарства. Кілька завважень про засоби жіночої господарчої магії, у зв'язку з найстаршими формами жіночого господарства" (1927, вип. 1—3), "На бічних стежках кобзарського епосу ("Дума про Чабана" — причинок до питання про пародії на кобзарські думи)" (1929, вип. 2) та ін.

Завдяки зусиллям та наполегливій праці Г. побачив світ 1-й том корпусу укр. нар. дум (1927), що й досі є єдиним наук. виданням. У передмові (розвідка "Збирання і видавання дум в ХІХ і в початках ХХ віку") Г. зробила ґрунтовний аналіз збирання і публікації текстів дум, розкрила методи консервації дум, приділила велику увагу долі кобзарів та лірників — живих носіїв думової традиції.

Г. було обрано дійсним членом НТШ у Львові (2.07.1927). Серед 36-ти укр. членів філол. секції НТШ, досвідчених учених (Л. Білешський, Я. А. Гординський, В. В. Дорошенко, С. О. Єфремов, З. Кузеля, І. Н. Огієнко та ін.) і 27-ми "членів-чужинців" (О. Брікнер, Ю. Горак, А. Мазон, Л. Нідерле та ін.) вона була єдиною жінкою і молодшою за всіх.

1927—28 Г. перебувала в 6-місячному закордонному відрядженні до Франції, Німеччини та Австрії з метою ознайомлення з найновішими дослідженнями первісної культури й фольклору. Вона відвідала Франц. етнологічний

ін-т, Паризьке т-во американістів, взяла участь у роботі Франц. т-ва славістів тощо. Перебування Г. у Парижі, Берліні, Відні сприяло розвиткові різних форм творчих і наук. контактів між дослідниками цих країн і укр. науковцями.

1931 Г. разом з батьком змушена була виїхати до Москви, ставши найпершою помічницею йому в наук. роботі. Після його смерті цілком віддалася збиранню та редагуванню наук. спадщини М. С. Грушевського. Впродовж 1934—36 Г. була співробітницею Історико-археографічного ін-ту, Ін-ту історії матеріальної культури, Ін-ту л-ри. За дорученням Ін-ту л-ри підготувала до друку 10-й том "Історії України-Руси" та 5-й том "Історії української літератури". Власну наук. роботу (зокрема підготовку наступних томів укр. дум) було відкладено.

10.07.1938 Г., яка перенесла загострення туберкульозу, кинули у застінки НКВС. Суд, що відбувся 15—16.04.1939 року, визнав її винною у посібництві антирад. діяльності укр. націоналістичної орг-ції і засудив до позбавлення волі у виправно-трудовому таборі терміном на 8 років із поразкою в політ. правах на 5 років та з конфіскацією особистого майна. Подану до Верх. Суду СРСР апеляцію було відхилено. Покарання Г. відбувала в таборах Магаданської обл., у Владивостоці, Уфі, Ново-сібірську. У документах кримінальної справи Г. зазначено, що померла вона 30.03.1943 в Темлазі. 30.07.1959 військ. колегія Верх.

Суду СРСР відмінила вирок щодо Г., а справу припинила "за відсутністю складу злочину".

Тв.: З сучасної політичної літератури (О. Шульгин, Дм. Донцов) // ЛНВ. — 1918. — Т. 71, кн. 4—6. — С. 172—176; Воєнні теми в нашій літературі // ЛНВ. — 1919. — Т. 74, № 2. — С. 231—234. — Рец. на кн.: Поліщук К. Серед могил і руїн: Нариси і оповідання // ЛНВ. — 1918. — Т. 72, кн. 12. — С. 248—250; Примітивні оповідання, казки й байки Африки та Америки / Зладила Катерина Грушевська. — К.; Відень, 1923. — 192 с.; 3 примітивної культури: Розвідки і доповіді Катерини Грушевської / Передм. М. Грушевського. — К., 1924. — 24 с.; Остання стаття Франка про Шевченка // Україна. — 1925. — Кн. 1—2. — С. 5—9; Дума про пригоду на морі Поповича: Причинок до дослідження звичаїв, зв'язаних з подорожуванням // Первісне громадянство та його пережитки на Україні. — 1926. — Вип. 1—2. — С. 1—35; Спроба соціологічного об'яснення народньої казки (з приводу книги: P. Saintyves Les contes de Perrault et les reits paralleles. Leurs origines. Outumes primitives et liturgies populaires. — Paris, 1923) // Там само. — 1926. — Вип. 1—2. — С. 96—112; До соціології старцтва // Там само. — 1926. — Вип. 3. — С. 125—131; На бічних стежках кобзарського епосу: "Дума про Чабана" — причинок до питання про пародії на кобзарські думи // Там само. — 1929. — Вип. 2. — С. 13—50; 3 етнографічної праці 1880-х років: До листування П. Марти-

новича і В. Горленка // Науковий збірник за 1929 р. Записки Істор. секції ВУАН. — Т. 32. — С. 137—152; Українські народні думи. — Т. 1: Тексти № 1—13 і вступ К. Грушевської. — К.: Вид-во АН УРСР, 1927. — 397 с.; Українські народні думи. — Т. 2: Тексти № 14—33, передм. К. Грушевської. — Х.; К.: Пролетар, 1931. — XXX, 304 с.

Лит.: Катерина Грушевська // ЕУ: Словникова частина. — Л., 1993. — Т. 2. — С. 453; Малик Я. Й. Катерина Грушевська: Текст лекції з курсу політичної історії України. — Л.: ЛДУ, 1991. — 32 с.; Малик Я. Катерина Грушевська // Укр. історик. — 1991—1992. — Ч. 110—115. — Т. 28—29. — С. 265—277; Матяш І. Репресований часопис // Журналіст України. — 1996. — № 3—4. — С. 18—19; Пиріг Р. Катерина Грушевська: епілог долі // Сільські вісті. — 1991. — 14 верес.; Полонська-Василенко Н. Д. Видатні жінки України. — Вінніпег; Мюнхен, 1969. — С. 126—127; Матяш І. Катерина Грушевська: Життєпис, біографія, архіви. — К., 1997. — 224 с.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 1235; ЦДІАЛ України, ф. 309; ф. 362; ф. 201; ЦДАМЛМ України, ф. 194; НБУВ. ІР, ф. X; ІМФЕ. ВР, ф. 1-дод.; ф. 1—4; ф. 6—2; ЛНБ. ВР, ф. Воз. 767; ф. Воз. 263; ЦДАГО України, ф. 263; ІЛ. ВР, ф. 122; ДАК, ф. 936.

Іконографія: ЦДКФФА України.

І. Б. Матяш.

ДАЙЧ Самуїл Аронович (1.03.

1928, Київ — 6.06.1988, Львів) — органіст, піаніст, педагог, муз. теоретик.

Н. у сім'ї службовців. Його батько — Арон Самійлович працював у багатьох установах і в службових справах мав тісні стосунки з творчою інтелігенцією, насамперед з художниками, був знавцем театру. Мати — Ревекка Ліберівна, присвятила своє життя родині. Дружина — Олена Мутман, викладач по класу фортепіано Львів. спец. музичної школи ім. С. Крушельницької. Син — Володимир Дайч, засл. артист Росії, зав. кафедрою фортепіано Ростовської консерваторії ім. С. Рахманінова.

Муз. освіту Д. почав 1936 у Київ. муз. школі ім. М. В. Лисенка по класу фортепіано у педагога Б. Милича. В червні 1941 сім'я евакуювалася в Перм. Це місто під час війни стало одним із центрів муз. культури СРСР, сюди було евакуйовано деякі вищі і середні спец. муз. учбові заклади з Москви, Києва та Ленінграда. У Пермі Д. навчався в загальноосвітній